

Lewis A. Coser, *Theorie sozialer Konflikte*, Hermann Luchterhand Verlag, Neuwied am Rhein u. Berlin 1965, 186. str.

Americká sociologie byla po dlouhou dobu zaměřena na zachování současného stavu společnosti; byla tradičně optimistickou vědou. Američtí sociologové se zabývali především studiem evoluce společnosti a zkoumali podmínky, které umožňují zachovat existující uspořádání společnosti. Společenské konflikty se jim vždy jevily jako něco negativního, něco co ohrožuje společnost a omezení nebo dokonce odstranění konfliktů považovali za jeden z hlavních úkolů sociologie.

Lewis Coser, profesor sociologie na Brandeis University (Massachusetts) je jedním z prvních, který se vzepřel vládnoucímu funkcionálnímu pojetí a věnoval pozornost studiu úlohy konfliktu ve společenském životě. Již v roce 1954 vydal práci, věnovanou této otázce. (Sociology of Social Conflict.) Recenzovaná práce je německým překladem jeho druhé významné knihy (*The Function of Social Conflict*, 1956). V knize kritizuje převládající funkcionalistický směr v sociálních vědách, směr, který zanedbává význam konfliktu v životě společnosti. Polemizuje proti rozšířené tézi, že pro společnost je pozitivní jen harmonie a rozpor je naopak abnormální.

Na stránkách recenzované knihy rozebírá autor funkce sociálního konfliktu pro vyrovnání, přizpůsobování a udržení sociálních vztahů a sociální struktury. Při výkladech se autor opírá o moderní psychoanalytickou teorii, a co je zajímavější, o Simmelovu studii o hádce. (Georg Simmel: *Der Streit*, in *Soziologie* 1908, str. 247–336.) Coser vybral ze Simmelovy studie řadu tézí a opatřil je bohatým komentářem.

Coser zdůrazňuje pozitivní funkce konfliktu. Rozpor totiž často pomáhá vytvořit ve skupině jednotu, nebo jednotu a svornost příslušníků skupiny obnovuje tam, kde je soudržnost skupiny ohrožena protikladnými postoji a pocity jednotlivců. Přitom ovšem autor netvrdí, že každý konflikt prospívá každé společnosti. Zda podporuje soudržnost společenské skupiny či ji poškozují, závisí od předmětu sporu, i od typu společnosti nebo společenské skupiny. Některé konflikty – takové, při kterých obě protivní strany neuznávají společné základní hodnoty, na nichž spočívá legitimita systému, mohou vést k rozpadu sociální struktury. Naopak, vnitřní konflikty, které neohrožují předpoklady, na nichž je společnost postavena, mají vzhledem ke společenské struktuře pozitivní funkci. Umožňují totiž, aby společnost neustrnula, ale rozvíjela se podle potřeb svých členů.

Ochrana proti destruktivnímu působení konfliktu je obsažena v samé sociální struktuře – konflikty jsou tolerovány, ba některé dokonce institucionalizovány. Povaha společnosti proto také závisí na tom, jak je společnost uschopněna vyrovnávat své vnitřní konflikty. Některé skupiny jsou k vnitřním konfliktům tolerantnější. Skupiny, v nichž jsou lidé těsněji spojeni, kde je živější spolupráce a které absorbují větší část osobnosti svých členů vykazují tendenci potlačovat vnitřní konflikty. Stejnou tendenci můžeme pozorovat u společenství, které žije v boji s jinou skupinou. Společenská intimita plodí více podnětů k nepřátelství, ale současně potlačuje jeho projevy. Jakmile však konflikt propukne je mnohem intenzivnější a častěji vede k rozpadu skupiny.

Volněji organizované společnosti přežívají více konfliktů. Coser dokonce tvrdí, že jsou tím stabilnější, čím více protikladných zájmů se v nich střetává a uskutečňuje, pokud ovšem konflikt nezasáhne základní hodnoty společnosti nebo pokud se nezmění prostředí ve kterém skupina žije. Skupiny, které žijí trvale v nepřiznivých podmínkách kladou větší nároky na své členy, a tím mobilizují jejich energii i afekty. Takové skupiny pak již netolerují odchylky a pollačují vnitřní konflikty.

Ve volněji organizovaných a proleněnějších společnostech může konflikt přispět k řešení rozporů mezi protivníky. Proto, že připouští veřejné vyslovení různých požadavků může přispět k odstranění příčin nespokojenosti, a tím obnovit sociální consensus.

Žádná společnost však nepřipouští bezprostředně antagonistické nároky. Společenské útvary se liší stupněm, ve kterém připouštějí projevy konfliktů. Každá společnost navíc obsahuje určité mechanismy, které odvádějí nespokojenost a nepřátelství jiným směrem, které umožňují odreagování lidí, ale přitom nemění nic na vztazích, v nichž antagonismus vystupuje. Coser vyslovuje tézi, že nutnost ventilových institucí roste se strnulostí sociální struktury. Avšak lidé nedosahují řešení uspokojivé situace, nýbrž se jen zbaví napětí. Zda konflikt vede ke skutečnému řešení, či jen dočasné úlevě je Coserovi kritériem mezi pravým a nepravým konfliktem. Ve strnulých společnostech vládne nepravý konflikt.

Konflikt je dysfunkční všude tam, kde není dostatečná tolerance, všude tam, kde

ohrožuje samu existenci společnosti. Ale ve zdravě organizované společnosti umožňuje konflikt naopak další rozvoj společnosti a plnější uspokojení potřeb všech lidí.

Pavel Tomášek

Jay M. Gould, *The Technical Elite*, Augustus M. Kelley Publisher, New York 1966, str. 178.

Nakladatelství Augustus M. Kelley se odhodlalo pořídit nové vydání sebraných spisů Thorsteina Veblena. Pan Gould si předsevzal napsat předmluvu k Veblenově knize „The Engineers and the Price System“; z jeho předsevzetí vznikla celá kniha, v níž se autor neomezil jen na objasnění myšlenek svého velkého předchůdce, ale věnoval svoji pozornost problému širšímu a novějšímu — pokusil se prozkoumat postavení a funkce technokracie v moderní industriální společnosti.

Veblenova kniha „The Engineers and the Price System“ náleží k posledním dílům geniálního ekonoma a neúprosného kritika americké společnosti a měla vcelku zvláštní osud. Veblen po celý život hořce a vášnivě kritizoval obchodnickou civilizaci, ve stáří, kdy byl současníkem Velké říjnové revoluce, v něm ještě více zesílily revoluční nálady. Veblen však byl bystrým pozorovatelem a dobře věděl, že americké dělnictvo, ani farmáři nejsou revoluční silou, proto věřil, že revoluci mohou uskutečnit technici. Inženýři, kteří jsou tvořivou silou výroby a jejichž mozky a obratnost umožňují vzrůst produkce, jsou také povolání, aby řídili výrobu i společnost. Když byla kniha vydána, nezbudila ohlas nijak mimořádný. Teprve za hospodářské krize, v dobách sociálního jitrění a kvasu našla nadšené čtenáře, kteří se jí bezvýhradně oddali; stala se na čas biblí technokratického hnutí. Dnes je po právu znovu jen četbou specialistů. Veblenova analýza revolučních možností „sovětu inženýrů“ je dnes sice stejně brilantní a duchaplná jako když byla napsána, ale také stejně zjevně nereálná. Lidé, kteří přivykli kritickému rozvažování, nebudou dnes souhlasit s názorem, připisujícím technokracii funkci spasitele, nepochybně však připustí, že technici významně ovlivňují ekonomický a sociální život moderní společnosti. V očích kritických badatelů zůstává Veblenovou zásluhou, že na rozdíl od většiny evropských i amerických ekonomů a historiků rozhodněji zdůrazňoval význam a úlohu vědců a technokratů v procesu ekonomického vývoje.

J. M. Gould, inspirovan Veblenem, se pokusil empiricky studovat technickou elitu v americké společnosti. Zevrubně studium vlivu jednotlivých skupin zaměstnanců na růst produktivity amerického průmyslu totiž ukázalo, že skupina pracovníků s technickou nebo přírodovědnou kvalifikací zaujímá výjimečné postavení. V letech 1947 až 1961 prosadila se v průmyslu USA prakticky stagnace celkového počtu pracovníků, ale přitom bylo zaznamenáno zdvojnásobení celkové produkce. Zároveň jsou tato léta charakterizována prudkými a hlubokými změnami v kvalifikační struktuře zaměstnanců.

Pan Gould se pokusil prozkoumat stav a rozvoj technokracie ve Spojených státech a zjistit její význam pro život a perspektivy americké společnosti. Na rozdíl od Veblena považoval za spolehlivou jen analýzu, která se opírá o empirická a statistická zkoumání. To je zároveň důvod, proč musil technokracii formálně vymezit. Domnívá se, že v roce 1965 bylo v USA něco víc než půldruhého miliónu technokratů, a že do této skupiny nutno započítat: 1. přírodovědce pracující ve vládních úřadech, průmyslu, výzkumných laboratořích a učitele i výzkumné pracovníky na školách; 2. techniky, zaměstnané v průmyslu a ve vládních úřadech, a konečně 3. technické vedoucí v průmyslu (pracovníci, jejichž roční příjem přesahuje 10.000 \$ a kteří zastávají technické funkce, ať je jejich vzdělání jakékoliv).

Autor shromáždil dostupné statistické údaje až do roku 1965 a rozborem potvrdil, po mém soudu úspěšně, sociologickou teorii o rostoucím významu technické inteligence. Zjistil, že v současné době, je ve Spojených státech zhruba každý dvacátý zaměstnanec přírodovědcem nebo technikem. Jay M. Gould zkoumal také úlohu technokratů podle jejich profese. Ukázalo se, že „starší“ disciplíny — technické vědy, chemie atd. — mají nižší podíl na rozvoji počtu technokratů (roční přírůstek 4,8 %) než obory „mladší“ — fyzika, matematika, biologie, zemědělské vědy apod. (roční přírůstek 5,8 %).

Početní stav i růst příslušníků technokratických povolání podmiňuje značný vzrůst produktivity amerického průmyslu. Následující tabulka, která udává počet pracovníků v jednotlivých zaměstnaneckých kategoriích a procentuální podíl těchto kategorií